

Jodła – drzewko Bożego Narodzenia daje nadzieję preromantycznym kochankom na istnienie miłości nieskazitelnej, jedynej, sięgającej poza rzeczywisty wymiar świata. Grobowiec jest zatem pomnikiem wystawionym na granicy dwóch kosmicznych obszarów, między skończonością a bezkresem, między materią a duchem, między oczekiwaniem a spełnieniem.

O przyjaźni między mężczyznami w świetle powieści „Do następnych mistrzostw” Eshkola Nevo

De l'amitié entre hommes en se référant à roman „Du prochain championnat” d'Eshkol Nevo

Dominik Borowski

Kluczowe słowa

przyjaźń, relacje interpersonalne, mężczyźni

Mots-clés

l'amitié, la relation humaine, l'hommes

Abstrakt

Praca poświęcona została omówieniu koncepcji przyjaźni między mężczyznami w świetle powieści *Do następnych mistrzostw* Eshkola Nevo.

Otwiera ją – dokonana z perspektywy socjo-psychologicznej – charakterystyka najważniejszych właściwości tego związku uczuciowego. Są nimi: dobrowolność, równość, wspólna aktywność, wsparcie emocjonalne i pomoc. Dalsza część pracy zawiera analizę i interpretację powieści pod względem relacji łączących bohaterów. Zamyka je odczytanie definicji przyjaźni wplecionych w tekst utworu Nevo. Ostatnią część artykułu stanowią wnioski płynące z przeprowadzonych rozważań.

L'abstrait

L'article a été consacré à la discussion de la notion d'amitié entre les hommes en se référant à roman *Du prochain championnat* d'Eshkol Nevo. Il commence par une description des propriétés les plus importantes d'une relation amoureuse avec la perspective socio-psychologique. Ce sont: le caractère volontaire, l'égalité, des activités communes, le soutien affectif et l'assistance. Le reste de l'article est l'analyse et l'interprétation du roman en termes de relations entre les personnages. Il ferme les lire à la définition de l'amitié tissés dans le Nevo paroles. La dernière partie de l'article sont les conclusions des délibérations.

Dominik Borowski

O przyjaźni między mężczyznami w świetle powieści „Do następnych mistrzostw „Eshkola Nevo

„Przyjaźń to rzecz dziwna. Podczas gdy w miłości mówimy o miłości, między prawdziwymi przyjaciółmi nie mówi się o przyjaźni. Przyjaźń czynimy, nie nazywając jej ani jej nie komentując. Jest silna i cicha. Jest skromna. Jest męska. To romantyzm mężczyzn. Musi być dużo głębsza i solidniejsza niż miłość, skoro nie trwonimy jej głupio w słowach, deklaracjach, wierszach i listach. Musi być dużo bardziej satysfakcjonująca niż seks, ponieważ nie myli jej się z przyjemnością i świerzbieniem w ciele”.

Eric-Emmanuel Schmitt, *Przypadek Adolfa H.*

Przyjaźń jest powszechnie znanym pojęciem, które funkcjonuje w codziennej komunikacji językowej. Jednak próba jego eksplikacji przysparza wielu trudności. Takie *status quo* może tłumaczyć fakt, że w potocznym rozumieniu przyjaźni przypisuje się szeroki diapazon znaczeń. Na tej podstawie rodzi się przypuszczenie, że wielu ludzi nadużywa tego pojęcia, nie pojmując jego idei.

Istotne zatem wydaje się scharakteryzowanie najważniejszych aspektów przyjaźni z perspektywy socjo-psychologicznej. Jej podstawowy wyróżnik stanowi dobrowolność¹, nie jest ona bowiem nikomu narzucona odgórnie, lecz zależy od świadomej decyzji zainteresowanych ludzi. Należy w tym miejscu podkreślić, że dokonywany wybór opisywanego związku uczuciowego nie może być motywowany osiągnięciem celu innego niż sama chęć pozostawania w bliskich stosunkach². Przyjaciele mają względem siebie taką samą pozycję społeczną, żaden z nich nie dominuje nad drugim i nie podporządkowuje go sobie. Takie relacje między nimi świadczą o równości³.

Kolejną właściwością przyjaźni jest podejmowanie wspólnej aktywności. Ludzie darzący się nią dążą do poświęcania sobie jak największej ilości wolnego czasu, który przeznaczają na rozrywkę oraz rozmowy. Niewątpliwie sprzyja to rozszerzaniu sieci kontaktów społecznych. Przyjaciele zapoznają siebie nawzajem ze swoimi rodzinami, a także z kolegami i znajomymi. Ich wspólne konwersacje prowadzą do ukształtowania się wspólnego kodu komunikacyjnego. Istniejącym jednostkom leksykalnym i sygnałom niewerbalnym nadają nowe znaczenia, które

¹ L. Niebrzydowski, E. Płaszczyński, *Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich*, Warszawa 1989, s. 33.

² J. Hardwig, *W poszukiwaniu etyki związków osobistych*, [w:] *Mosty zamiast murów. Podręcznik do komunikacji interpersonalnej*, red. nauk. J. Stewart, tłum. J. Kowalczevska, Warszawa 2008, s. 393.

³ M.B. Adelman, M.R. Parks, T.L. Albrecht, *Natura przyjaźni i jej rozwój*, [w:] *Mosty zamiast murów...*, s. 362–367.

znane są wyłącznie im. W ten sposób mogą swobodnie rozmawiać o prywatnych sprawach w gronie innych ludzi.

Wyznacznikiem przyjaźni jest również zapewnianie wsparcia emocjonalnego. Wiąże się ono z budowaniem zaufania i zwiększaniem bliskości między przyjaciółmi. Ma na to duży wpływ wspólne spędzanie wolnego czasu, kiedy to pojawia się możliwość wzajemnego zwierzenia się. Warto zauważyć, że tego typu rozmowy odznaczają się otwartością w zakresie każdego tematu. Przyjaciele opowiadają sobie zarówno o błahych zdarzeniach, jak i o kwestiach intymnych, a także podejmują dyskusje na temat własnych poglądów i postaw życiowych. Dzięki temu odgrywają nawzajem kluczową rolę w kształtowaniu swojego poczucia wartości i samooceny. Ważny aspekt okazywania wsparcia emocjonalnego stanowi podobieństwo, którego stopień wzrasta wraz z rozwojem znajomości⁴. Obejmuje ono wyznawane wartości, stawiane sobie cele i przyjęty kanon zachowań. Zgodność wskazanych kategorii sprawia, że przyjaciele odczuwają stabilność i przestaje zagrażać im niepewność poznawcza. Potrafią oni przewidywać swoje reakcje i rozumieją ich motywacje⁵. Dzięki temu coraz lepiej czują się, przebywając razem.

Towarzyszy temu powstanie potrzeby okazywania sobie nawzajem pomocy, co stanowi kolejną właściwość przyjaźni. Partnerzy wspierają się w sytuacjach problemowych, nie oczekując od drugiej strony bezpośredniej rekompensaty. Przyjmują, że w tym przypadku nie musi obowiązywać równomierność, ponieważ poświęcanie sobie dużej ilości czasu da możliwość odwdziżenia się w przyszłości. Poza tym przyjaciel obowiązuje niepisana zasada gwarancji uzyskiwania pomocy, określana mianem „niezawodności przymierza”⁶. Zasadne wydaje się zauważenie, że przyjaźń funkcjonuje według pewnych norm, które krystalizują się w trakcie rozwoju znajomości. Nie przybierają one postaci sformalizowanego kodeksu, jednakże ich zlekceważenie prowadzi do zerwania relacji⁷.

W świetle przedstawionej charakterystyki można stwierdzić, że przyjaźń jest specyficzną relacją interpersonalną, którą dobrowolnie zawierają partnerzy zajmujący tę samą pozycję społeczną. Za jej *conditio sine qua non* uznać należy wspólne spędzanie dużej ilości czasu, będące wynikiem świadomego wyboru przyjaciół. Znamienne cechą tego związku uczuciowego stanowią również wsparcie emocjonalne oraz okazywanie i przyjmowanie bezinteresownej pomocy. Bez wątplenia stwierdzić można, że przyjaźniący się ludzie darzą się zatem miłością braterską, czyli uczuciem serdeczności i intymności, które wyklucza kontakty seksualne⁸.

Zagadnienie przyjaźni stało się głównym problemem powieści Eshkola Nevo⁹ pt.

Do następnych mistrzostw. Książka na polskim rynku wydawniczym pojawiła się w 2012 roku. Jej fabuła koncentruje się wokół dziejów czwórki mężczyzn, których drogi złączyły się w czasach szkolnych. O wszystkim opowiada narrator, który jest jednym z nich. Stara się on bardzo wnikliwie nakreślić obraz relacji łączących całą czwórkę, przywołując wiele różnych sytuacji. Powieść Nevo spotkała się z bardzo przychylnymi głosami krytyków literackich. Dojrżeli oni w tej – wydawałoby się – zwyczajnej książce o codziennym życiu przyjaciół podjęcie tematu bardzo ważnego w życiu człowieka. Mowa o relacjach łączących bliskie osoby oraz o trudnościach wynikających z tych relacji¹⁰.

Ważnym elementem *Do następnych mistrzostw* jest także wprowadzenie realiów współczesnego Izraela. Opowiadanej historii towarzyszą wzmianki o zamachach terrorystycznych i napiętej sytuacji polityczno-społecznej. Znajdują się one jednak na drugim planie¹¹. Zarysowana problematyka czyni z powieści Nevo refleksję o doświadczeniach egzystencjalnych człowieka. Takiemu odbiorowi sprzyja fakt, że została ona napisana „z niezwykłym wycuciem i dojrzałością”¹².

Celem niniejszej pracy będzie omówienie koncepcji przyjaźni między mężczyznami przedstawionej przez Eshkola Nevo. Charakterystykę związku uczuciowego łączącego Juwala, Churchilla, Amichaja i Ofira należy rozpocząć od przybliżenia okoliczności nawiązania znajomości. Informacja na ten temat pojawia się na samym końcu utworu. Okazuje się, że mężczyźni poznali się całkiem przypadkowo. Churchill był umówiony z Juwalem na wspólny wyjazd na plażę, na który postanowił zaprosić również swoich dwóch kolegów ze szkoły. Ich pierwsze spotkanie, w opinii narratora, nie zapowiadało jednak relacji, która rozwine się w trwałą przyjaźń („Jeszcze tylko dwie godziny, najwyżej dwie i pół z tymi pajacami – mówiłem sobie – a potem wracam do domu i nigdy, do końca życia nie będę ich już musiał oglądać”¹³). Można przypuszczać, że największą rolę w zatarciu pierwszego wrażenia odegrały wspólne zainteresowania. Cała czwórka pasjonowała się piłką nożną. Wolny czas poświęcali wspólnemu oglądaniu meczów, dzięki czemu mieli możliwość bliższego poznania się. To zaowocowało zdobyciem wzajemnego zaufania i swobody zwierzenia się.

Powstała przyjaźń umacniało to, że mężczyźni byli wobec siebie równi pod względem pozycji społecznej. Choć wykonywali różne profesje, to każdy z nich należał do grupy pracowników umysłowych. Ofir tworzył slogany reklamowe. Amichaj był przedstawicielem handlowym, który sprzedawał usługi medyczne. Churchill rozpoczął karierę prawniczą w prokuraturze. Juwał zajmował się zaś tłumaczeniami tekstów. Istotny wydaje się również fakt, że wszyscy mężczyźni byli imigrantami. Przeprowadzili się oni do Tel Awiwu z Hajfy – rodzinnego miasta. Kategoria równości obejmowała również ich wiek. W momencie rozpoczęcia akcji powieści mieli po dwadzieścia osiem lat. To wszystko świadczy również o podobieństwie bohaterów. Niewątpliwie odegrało ono znamienne rolę

¹⁰ J. Czechowicz, „Do następnych mistrzostw” Eshkol Nevo, <http://krytycznymokiem.blogspot.com/2012/08/do-nastepnych-mistrzostw-eshkol-nevo.html> (dostęp 11 stycznia 2013 roku).

¹¹ M. Marszycki, *Czwórka z Hajfy! Prawdziwa męska przyjaźń wzięta pod lupę, czyli jak się kumplują w Izraelu*, <http://mikolajmarszycki.natemat.pl/28855,czworka-z-hajfy> (dostęp 11 stycznia 2013 roku).

¹² K. Sawicka, „Do następnych mistrzostw” Eshkol Nevo, <http://moja-pasieka.blogspot.com/2012/08/do-nastepnych-mistrzostw-eshkol-nevo.html> (dostęp 11 stycznia 2013 roku).

¹³ E. Nevo, *Do następnych mistrzostw*, przeł. W. Górnaś, Warszawa 2012, s. 365.

⁴ S. Duck, *Nasi przyjaciele, my sami*, [w:] *Mosty zamiast murów...*, s. 377.

⁵ M.B. Adelman, M.R. Parks, T.L. Albrecht, op. cit., s. 366–367.

⁶ S. Duck, op. cit., s. 375.

⁷ M. Argyle, *Psychologia stosunków międzyludzkich*, przeł. W. Domachowski, Warszawa 2002, s. 162.

⁸ E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Akert, *Psychologia społeczna*, przeł. J. Gilewicz, Poznań 2006, s. 284.

⁹ Eshkol Nevo jest współczesnym pisarzem izraelskim młodego pokolenia (urodził się w 1971 roku). Jego debiutancka powieść to *Homesick*. Książka przyniosła mu uznanie wśród krytyków literackich. Nevo otrzymał dotychczas nagrody izraelskiego Stowarzyszenia Wydawców (2005, 2008, 2011) i francuskiej FFI – Raymond Wallier Prize (2008). Jego utwory tłumaczone są na języki obce, m.in. na angielski, francuski, turecki, arabski czy włoski. Por. *Wywiad z Eshkolem Nevo*, rozmawiał A. Kowalczyk, <http://www.muza.com.pl/?module=wywiady&id=725> (dostęp 11 stycznia 2013 roku).

w budowaniu przyjaźni, ponieważ im więcej wspólnych płaszczyzn, tym łatwiej nawiązać i utrzymywać kontakt.

Gdy mężczyźni nawiązywali więź, nie określali reguł, jakie powinny w niej obowiązywać. Kształtowały się one wraz z rozwojem znajomości całej czwórki. Jednak nigdy nie spisano ich w formie jakiegoś kodeksu czy regulaminu. Istniały one wyłącznie w świadomości przyjaciół, którzy ich przestrzegali:

Między przyjaciółmi obowiązują pewne niepisane zasady. [...] Można wyrażać swoje zdanie o prywatnym życiu przyjaciela, ale na koniec dodać: „Słuchaj, stary, to twoja decyzja”. [...] Nie pożyczać ode mnie książek, bo mam obsesję, że się zabrudzą. [...] Nie dyskutować z Churchillem o polityce, bo zawsze cię przegada. [...] Nie izolować się. Nie wyjeżdżać. I wreszcie – nie wprowadzać do grupy nowych ludzi¹⁴.

Zasadniczą cechą wspólną przywołanych zasad jest ich funkcja regulacyjna. Dzięki nim mężczyźni wiedzą, jak się ze sobą komunikować, aby nie sprawiać sobie przykrości. Poza tym określają one wspólne oczekiwania partnerów. Na uwagę zasługuje w tym miejscu reguła ograniczająca wprowadzanie do relacji ludzi z zewnątrz. Podkreśla ona bardzo ważną właściwość przyjaźni, którą można określić *suis generis* hermetyzmem. Nie należy go jednak odbierać jako izolowania się od reszty społeczeństwa. Polega on na ograniczeniu przepływu informacji o sekretach i problemach przekazywanych sobie wzajemnie przez przyjaciół, a także informacji o wspólnych przeżyciach i doświadczeniach. W przyjaźni wymagane jest zatem zachowanie *aurea mediocritas* w kontaktach z ludźmi spoza relacji. Świetną ilustracją opisanej normy jest okładka powieści, która przedstawia bohaterów zamkniętych w słoiku. W ten sposób pokazano, że relacje ich łączące są widoczne dla wszystkich, lecz wiadomości powierzane przyjaciołom pozostają nieznanymi dla innych.

Ważnym elementem koncepcji przyjaźni Nevo jest wspólna aktywność. Oprócz wspomnianego wcześniej oglądania meczów głównych bohaterów *Do następnych mistrzostw* łączy wiele innych zajęć. Chętnie poświęcają razem czas na zabawę w miejskich pubach. Zdarza się, że nie wszyscy z nich mogą razem partycypować we wspólnych działaniach. I tak tylko Churchill z Juwalem pojechali na wspólne wakacje do Ameryki Południowej. W czasie podróży Juwał troszczył się o chorego przyjaciela, który niedługo wykazał się podobną postawą. Takie doświadczenie pozwoliło mężczyznom przekonać się, że mogą na sobie polegać.

Bohaterowie nie spędzają czasu wyłącznie na rozrywce. Po śmierci żony Amichaj postanowił założyć fundację zajmującą się prawami pacjenta. W przedsięwzięcie włączyli się Ofir i Juwał. Upór i zaangażowanie przyjaciół pozwoliły na powstanie organizacji.

Wspólna aktywność odgrywa niezmierzoną rolę w budowaniu więzi międzyludzkich. Przede wszystkim daje możliwość głębszego poznania się. Podczas spotkań bohaterowie odkrywają nawzajem swoje zachowania i przyzwyczajenia. W ten sposób tworzy się między nimi silne poczucie stabilizacji, które sprzyja przywiązywaniu się do siebie ludzi. To wszystko sprawia również, że mężczyźni umacniają wzajemne zaufanie, które rozwija łączące ich uczucia. Ponadto czynności wykonywane razem stają się wyjątkowe; podejmowane samodzielnie lub

¹⁴ Ibidem, s. 110.

w innym towarzystwie – tracą swoje właściwości („Odkryłem, że oglądanie piłki nożnej samemu jest smętne”¹⁵).

Wspólne spędzanie czasu poświęcane jest również na okazywanie wsparcia emocjonalnego. Przybiera ono zazwyczaj formę rozmowy. Bohaterowie powieści Nevo opowiadają sobie o zdarzeniach z codziennego życia, zarówno o sukcesach, jak i o trapiących ich problemach. Dla rozwijania się przyjaźni największe znaczenie mają te ostatnie. Świadczą one o tym, że bliskie osoby darzą się zaufaniem, które opiera się na zasadzie wzajemności¹⁶. Poza tym wspomniane rozmowy wymagają szczerości i otwartości, co niekiedy niełatwo osiągnąć, szczególnie w momencie rozwiązywania wewnątrzgrupowych sporów: „Wiem, że przez ostatnie dwa lata ty i ja... Jak by to... Oddaliliśmy się... Po tym, co się stało...”¹⁷.

W zacytowanej wypowiedzi widać niewątpliwie niepewność i blokadę w wyrażaniu własnych uczuć. Oddają to wprowadzone do niej przerwy, które w warstwie graficznej zostały oznaczone wielokropkiem. Jednakże nienaturalny podział akcentuje najważniejsze treści. W tym wypadku trudność sprawia próba odbudowywania osłabionych więzi.

Mężczyźni oprócz wyjaśniania własnych konfliktów zwracają się sobie w kwestiach takich, jak relacje z rodzicami, kłopoty domowe czy plany na przyszłość. Oczekują oni wskazówek przydatnych do rozwiązania kłopotliwej sytuacji, a czasami chcą być tylko wysłuchani. W tym miejscu należy zauważyć, że czwórka mężczyzn stara się mieć ze sobą stały kontakt oraz na bieżąco dzielić się swoimi frasunkami i powodzeniami. Po wyjeździe Ofira do Indii przyjaciele prowadzą z nim rozmowy telefoniczne, które odbywają się z regularną częstotliwością. Taki system komunikacji prowadzi do wytworzenia między jego uczestnikami poczucia pewności, że zawsze mają kogoś, kto znajdzie dla nich czas i udzieli im pomocy w potrzebie. Nie ograniczą go nawet bariery przestrzenne. Uwypukla to szczególnie informacja o wypadku Juwala. Jego przyjaciele niezwłocznie udali się do szpitala, gdzie na zmianę pełnili dyżury przy jego łóżku. Takie zachowania podkreślają niewątpliwie, że okazywana przyjaźń jest szczera, a partnerom zależy na sobie. Jednakże powieściowa rzeczywistość przynosi również sytuacje, w których nie można liczyć na bliską osobę:

Czekałem na ten telefon, jak się czeka na telefon od dziewczyny. Położyłem komórkę w zasięgu ręki, żeby na pewno zdążyć odebrać. Zabrałem ją ze sobą do łazienki, jak siedłem pod prysznic. I do ubikacji. I do łóżka. Nie zadzwonił¹⁸.

Churchill zignorował dane przyjacielowi słowo i nie zadzwonił. Jego zachowanie usprawiedliwia jedynie to, że całkowicie zaabsorbowany był sprawą prowadzoną w prokuraturze, nie poświęcał on czasu innym znajomym. Istotna wydaje się również postawa narratora, która świetnie ukazuje wartość przyjacielskich umów. O zapowiedzianej rozmowie nie zapomniał ani na chwilę, co podkreśla nierozstawanie się

¹⁵ Ibidem, s. 39.

¹⁶ P. Sztompka, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Kraków 2007, s. 135.

¹⁷ E. Nevo, op. cit., s. 256.

¹⁸ Ibidem, s. 192.

z telefonem komórkowym. Słuszne wydaje się zatem stwierdzenie, że na obietnicę przyjaciela patrzył z perspektywy „niezawodności przymierza”. Pozytywny wydźwięk zachowania Juwala potęguje fakt, że był on pokłócony z Churchillem. Taka sytuacja jednak nie wpłynęła pejoratywnie na podejście do przyjacielskiej umowy.

Powieściową przyjaźń między mężczyznami wyróżnia okazywanie sobie bliskości. Przybiera ono różne formy. Bohaterowie poklepują się po ramieniu, ściskają się, przytulają się. Nie wstydzą się takich niewerbalnych zachowań i okazują je całkiem spontanicznie. Towarzyszą im spojrzenia pełne serdeczności i uśmiech. To niewątpliwie świadczy o sile przyjaźni łączącej mężczyzn oraz o afirmacyjnym nastawieniu do wzajemnych relacji. Warto zauważyć, że zachowanie całej czwórki odbiega od utwalonych stereotypów, które dotyk między mężczyznami kojarzą z homoseksualizmem¹⁹. Mowę ciała uzupełniają formułowane przez bohaterów wyznania. Oto fragment jednego z nich:

Wróć, jesteś moim najlepszym przyjacielem w życiu. Nauczyłeś mnie, co to znaczy być przyjacielem. Bez ciebie boję się, że mogę zapomnieć. Znałeś mnie, jeszcze zanim zmieniłem się na gorsze. A za każdym razem, gdy jesteś przy mnie, czuję, że staję się odrobinę lepszy. Potrafisz zdjąć wszystkie moje maski, a w moich słowach słyszysz to, co za ich pomocą próbuję ukryć przed światem. Wróć, tak smutno bez ciebie²⁰.

W zacytowanym wyznaniu Churchill bezpośrednio nazywa Juwala przyjacielem. Stwierdza również, że tylko on zna jego prawdziwe oblicze. Wypowiedź prawnika cechuje wysoki poziom emocjonalności, który tworzy sam jej temat. Potęgują go szczerosc i nazywanie doznawanych emocji. Okazywanie sobie bliskości na różnorodne sposoby stanowi bardzo istotny element zdrowej przyjaźni. Sprzyja to budowaniu trwałych więzi i motywuje do wzajemnej otwartości. Bohaterowie zyskują tym samym przekonanie, że drugiej stronie zależy na relacji. Czują się zatem nawzajem potrzebni i chcą dalej spędzać ze sobą czas.

Ważny wyróżnik przyjaźni stanowi jej nieprzemijalność. Związek uczuciowy bohaterów obecny jest od samego początku utworu i nie kończy się wraz z zamknięciem fabuły, na co może wskazywać otwarte zakończenie. Należy jednak zauważyć, że w trakcie pojawiają się chwile słabości, które przynoszą przerwy w relacji między mężczyznami. Jedną z nich był konflikt między Juwalem i Churchillem o dziewczynę. Doprowadził on do tego, że bohaterowie starali się wzajemnie unikać przez pewien czas. Obaj jednak wewnętrznie tęsknili za swoją obecnością i nie potrafili się tak naprawdę na siebie gniewać. O trwałości więzi łączących przyjaciół świadczą również wypowiedziane przez nich słowa: „Dziewczyny przychodzą i odchodzą. Przyjaciele zostają”²¹.

To stwierdzenie znajduje odzwierciedlenie w kompozycji fabuły utworu, chociażby wtedy gdy mowa o śmierci żony Amichaja czy o krótkotrwałych związkach Churchilla z kobietami. Te zdarzenia podkreślają stałość przyjaźni, która jawi się utworze jako coś, co nigdy się nie skończy. Niewątpliwie ma to trochę idealistyczny wymiar, ponieważ przyjaźń – jak i inne relacje interpersonalne –

¹⁹ K. Monkiewicz-Święcicka, *Męska przyjaźń jest jak kaktus*, „Przeгляд” 2005, nr 31, s. 35.

²⁰ E. Nevo, op. cit., s. 373.

²¹ Ibidem, s. 44.

może się kiedyś skończyć. Z drugiej strony pielęgnowana przyjaźń może trwać do końca życia. Właśnie takiej więzi oczekują od siebie bohaterowie.

Na zakończenie rozważań warto przyrzeć się próbom definiowania przyjaźni wprowadzonym w tekst powieści *Do następnych mistrzostw*. Ich autorem jest Juwal, który dzieli się nimi ze swoją dziewczyną Jařą. Warto je przywołać w całości:

A może tak już jest z przyjaźnią: przypomina taniec polegający na ciągłym zbliżaniu się i oddalaniu²²

Ale chyba na tym polega przyjaźń? Taka oaza, w której zapominamy o istnieniu pustyni... Albo tratwa, złożona z mocno związanych bali. Albo kraik otoczony przez wrogów²³

Pierwsza z nich opiera się na metaforze tańca jako przyjaźni. Taneczne kroki partnerów zostają w niej zestawione ze spotkaniami przyjaciół. Obydwie rzeczy łączy nieustanne podtrzymywanie kontaktu. Nie oznacza to jednak, że partnerzy spędzają ze sobą każdą chwilę. Mowa w tym wypadku o pewnej regularności, która obejmuje czas poświęcany bliskim osobom. Niewątpliwie przyczynia się to do poczucia stabilizacji, które stanowi fundament więzi.

Druga definicja koncentruje się wokół trzech aspektów przyjaźni. Przed wszystkim daje ona zrozumienie i akceptację. Przyjaciele mogą powierzać sobie swoje zmartwienia i okazywać wzajemną pomoc. Istotna jest również bliskość pomiędzy bohaterami powieści, którą cechuje trwałość. Ponadto przyjaźń stanowi hermetycznie zamknięty świat. Jest on odporny na ludzi stanowiących dla przyjaciół zagrożenie zewnętrzne. Obydwie przywołane definicje znajdują odzwierciedlenie w powieściowym świecie. Ich idee są konsekwentnie realizowane przez mężczyzn.

Koncepcja przyjaźni wyłożona przez Nevo wpisuje się w socjo-psychologiczną charakterystykę tego związku uczuciowego²⁴. Bohaterowie powieści dobrowolnie zawarli ze sobą znajomość, której wcześniej wcale nie planowali. W związku z tym nie oczekiwali, że przyniesie im ona jakiś zyski. Jej najważniejszy element stanowiło wspólne spędzanie czasu, który przyjaciele poświęcali zarówno na rozrywkę, jak i na rozmowy. Nigdy o sobie nie zapominali i starali się jak najwięcej rzeczy robić razem. To pozwoliło im dogłębnie poznać swoje wady i zalety, aby z czasem stworzyć silne więzi. Towarzyszyło temu obdarzenie się zaufaniem, które wykryształizowało poczucie stabilizacji. Mężczyźni zyskali pewność, że nie zostaną zdradzone powierzone przez nich tajemnice oraz że zawsze będą mieli kogoś, kto udzieli im wsparcia emocjonalnego.

Ważną rolę w przyjaźni odgrywa również okazywanie sobie bliskości przez bohaterów powieści za pomocą gestów i słów. To buduje poczucie pewności,

²² Ibidem, s. 23.

²³ Ibidem, s. 144.

²⁴ Zupełnie inaczej przyjaźń między mężczyznami postrzega chociażby Krzysztof Varga w *Tequili*. Przedstawione w jego powieści relacje pozbawione są emocjonalności. Bohaterowie nie zwierają się sobie, a ich rozmowy ograniczają się do niezbędnego minimum. Można na tej podstawie przypuszczać, że odczuwają względem siebie niepewność. Ich kontakty pozbawione są przyjacielskich gestów. Niewątpliwie nakreślony na kartach powieści Vargi obraz przyjaźni w dużej mierze bazuje na stereotypowym postrzeganiu mężczyzn i ich relacji z innymi.

że ludzie mają dla siebie dużą wartość i zależy im na sobie. Należy w tym miejscu zauważyć, że Nevo przeciwstawia się stereotypom krążącym w społeczeństwie, wedle których mężczyźni nie są zbyt chętni do okazywania uczuć i bliskości. Zaproponowaną przez niego koncepcję przyjaźni można zestawić ze słowami Erica-Emmanuela Schmitta, które posłużyły jako motto artykułu. Podkreślają one wyjątkowość opisywanej relacji i jej nadrzędną pozycję wobec miłości. Według francuskiego pisarza przyjaźń polega wyłącznie na czynach, które nie wymagają żadnych komentarzy. Brak w niej jednak pewnej emocjonalności, która wypełnia stosunki między bohaterami powieści Nevo.

Do następnych mistrzostw przynosi bardzo odważną koncepcję przyjaźni między mężczyznami. Pokazuje ona, co tak naprawdę czyni człowieka szczęśliwym. Nie jest tym grupowe oglądanie meczów czy wyjście do dyskoteki. O wiele większą wartość ma poczucie pewności, że gdzieś blisko, a czasami bardzo daleko jest ktoś, kto kocha, szanuje, ma czas na rozmowę, nie wstydzi się przytulić, wyciągnie pomocną dłoń w kłopotcie, potrafi wybaczyć nawet największą przykrość... Oto prawdziwa przyjaźń.

„To miejsce w środku Europy...”

Obraz Polski i Polaków

w tekstach piosenek Kazika Staszewskiego

„This place in the middle of Europe...”

The image of Poland and Poles

in Kazik Staszewski's song lyrics

Karolina Bożek

Kluczowe słowa

obraz świata, Polska, Polacy, Kazik Staszewski, piosenka rockowa

Key words

world image, Poland, Poles, Kazik Staszewski, rock song

Abstrakt

Szeroki zasięg oddziaływania twórczości Kazika Staszewskiego sprawia, że problemy poruszane w tekstach jego piosenek są warte zbadania także z perspektywy językoznawcy. Artysta ukazuje polską rzeczywistość w krzywym zwierciadle i operuje negatywnymi schematami zakorzenionymi w rodzimym autostereotypie. Wykreowana przez niego wizja zgodna jest z obrazem świata wyłaniającym się z piosenek rockowych – przepełniona jest buntem przeciwko zastanej rzeczywistości: przestępczości, narkomanii, nadużywaniu alkoholu, rozpuście, agresji, znieczulicy społecznej czy brakowi poczucia stabilizacji. Autor przedstawia obraz Polski i Polaków w sposób krytyczny i bezkompromisowy, ale też uproszczony i schematyczny.

Abstract

A broad influence of Kazik Staszewski's work makes it possible to investigate the problems discussed in his song lyrics also from the linguistics perspective. The singer portrays the Polish reality through a distorting mirror and operates with negative schemas deeply rooted in the self-stereotype of Poles. The vision found in his work coincides with the worldview presented in rock songs: it overflows with mutiny against reality, against crime, drug addiction, alcoholism, debauchery, aggression, social indifference or lack of stability. The presentation of the image of Poles and Poland is critical and uncompromising but also simplified and schematic.